

V. České obrození národohospodářské.

Národohospodářské potřeby české.

Přednáška dne 10. prosince 1904 ve Dvoře Králové n. L.
Vyšlo jako samostatná brožurka v Králové Dvoře 1905.)

Chci promluvit o českých potřebách národohospodářských. Mluvíce o nich, máme na zřeteli jisté potřeby a činnosti, které nám nejsou společny ani s jinými národy rakouskými, nýbrž jsou naše vlastní, výlučně naše, nás Čechů jakožto Čechů se týkající, tvoříce zvláštní, ryze a výhradně český problém na poli národohospodářském.

Jest na př. velice důležité, aby se poslanci čeští na sněmu a na radě říšské starali o dobré zákony, jež se týkají všelikých záležitostí národohospodářských. Leč ty zákony dávají se, pokud jde o království české, stejně pro nás jako pro Němce, a pokud jde o stát, pro všechny jeho národnosti. Samy o sobě tedy nevycházejí z nějakého výlučného zřetele na nás Čechy, byť se nedalo popříti, že mohou z jistých stránek býti pro nás závažny. Vzpomeňme si jenom, jakou váhu právě s hlediště svého národního připisujeme sestátnění některých drah nebo jakou důležitost by zrovna pro náš národ, jehož tolik synů je ve službách rozličných, měl zákon o povinném pojišťování pensí pro soukromé úředníky, kterýž by dojista míru jejich závislosti na dočasném zaměstnateli zmírnil. Tak má sice skoro každý nový zákon svou nějakou stránku pro nás významnou, i mělo by býti právě úlohou českých poslanců takové stránky vždy dobře postřehnouti a obratným způsobem se postarati, aby se zákon tak upravil, jak ony vyžadují. Tu tedy jde nejvýše o vystižení českých potřeb při zákonech, jež nás jediných se netýkají.

Jest dále rovněž důležitou věcí, aby v celém našem jednání, politickém i mimopolitickém — právě proto, že jsme národem malým — panoval duch moudré hospodárnosti, tak abychom nikde sil zbytečně nemarnili na podřízené nebo zatím nedosažitelné cíle. To však není konečně ničím více než všeobecným pravidlem, pro každý národ platným.

Mluvíme-li o zvláštním národohospodářském problému českém, máme tedy něco jiného na zřeteli, totiž — abych to hned předem krátce naznačil — máme na zřeteli poměrnou naši národohospodářskou

opozdilost naproti mnohým jiným národům, zejména proti Němcům, máme na zřeteli příčiny této opozdilosti a cesty, kterými bychom se z ní dostali. To jest palčivá otázka, jež také v posledních letech životných zabývala nemálo mysl toho, jehož osmdesátou šestou ročníci narození právě dnes slavíme, Dra Františka Ladislava Riegra.

Jaký význam se řečené otázce dnes v mnohých českých hlavách přisuzuje, patrně z toho, že ji přivádíme v určitý vztah k národnímu svému obrození, spatřující ve zdárném její rozřešení teprve skutečné dovršení díla obrozovacího.

Jest jistě dnes málo lidí mezi námi, kteří by neměli určitého obrazu o tom, co jmenujeme českým národním obrozením. S tímto pojmem národního obrození, které ke konci 18. století vzniklo z nepatrných počátků a vzrostlo konečně až ku stavu nynějšímu, každý spojuje představu díla, které vyšlo z hloubi šlechtetného přesvědčení, bylo dílem veliké lásky, obětavého sebezapření a podivuhodné mravní síly. Ale každý při tomto pojmu myslí především na jisté dílo obrození literárního, slovesného, na povznesení jazyka, na jeho nenáhlé uplatňování a pod. A přece tento pojem českého obrození je mnohem bohatší. Především zahrnuje také dílo politické, kteréž arci vystupuje teprve v polovici 19. století náhlým silným výbuchem roku 1848, k němuž se však potom druží politický rozvoj od roku 1860. V době pak nejnovější v kruzích českých inteligentů, v kruzích lidí, kteří s větší péčí a dychtivostí naslouchají dechu života národního, víc a více se utvrzuje vědomí, že jest nám prodělati ještě jeden oddíl tohoto díla obrozovacího, ano, že právě onen oddíl, který čeká ještě na své dokonání, je spolu-podmínkou zabezpečení všeho toho, co bylo již vykonáno za minulých sto let. I tak jsme si navykli mluvit nyní o třech dobách našeho národního obrození: prvním obdobím jest obrození jazykové a slovesné, kterým vůbec naše národní vzkříšení počíná; druhé období jest spolu obdobím probuzení politického; a k tomu konečně přistupuje období třetí, období obrození národohospodářského.

Bylo by ovšem omylem, kdybychom se domnívali, že vůbec teprve v nynější době nějaký cit pro národohospodářské potřeby u nás se ozývá. Můžeme ukázati, že již od prvních červánků probuzení národního jistě národohospodářské skutečnosti mají vliv na průběh probuzení toho a že už v dřívějších dobách buditelé naši jsou si vědomi toho, že třeba také pomýšleti na jisté hospodářské úkoly.

Dělíme-li však přes to celou dobu stoletou na tři období a klademe-li

jako třetí její periodu dobu počínajícího obrození národohospodářského, činíme tak s tím zvláštním vědomím, že teprve nyní dostatečně a plně si uvědomujeme, jakou důležitost má pro nás národohospodářské osamostatnění a zmohutnění našeho národa a přicházíme k přesvědčení, že ono zvláště v přítomných poměrech českého života a vzhledem k zápletkám světovým doby přítomné jeví se býti jediným a nevyhnutelným prostředkem, abychom snáze mohli čeliti nebezpečím, jež by nadějný vývoj našeho národního života vážně mohla ohroziti.

Abychom si mohli jasně představití, v čem vězí slabost našeho života a čeho jest nám třeba, musíme své zraky obrátiti nejprve do minulosti a znázorniti si krátce ráz obou předcházejících období, o nichž výše byla řeč. I dovolte mi tedy, abych vám krátce nastínil obraz národní české společnosti, jak vypadala před sto a několika lety, v době, kdy staří čeští vlastenci s bázní a úzkostí hleděli na stav národa a s chvěním přistupovali k dílu prvního vzkříšení starého zanedbaného jazyka. Dříve však než to učiním, bude přece třeba připomenouti si jaksi zevní rámeček, ve kterém se počátky našeho národního probuzení odehrávají. Poukazuje se tu obyčejně jen na úpadek národa po bitvě bělohorské a na germanisaci, kterou státní moc sama všude zaváděla. Než to vlastně není úplně. Musíme si k tomu ještě domysleti tehdejší zvláštní ráz národohospodářské politiky státní, tedy toho, co chtěla a co konala moc státní v oboru národohospodářském. Tehdejší národohospodářská politika byla, jak národní hospodáři říkají, *merkantilistickou*.

Co znamenají tato slova »politika merkantilistická?« Jest to národohospodářská politika, která provozována byla ve státech evropských, zvláště na evropském západě, od časů objevení Ameriky. Stát si tehdy poprvé uvědomil, že má i jisté úkoly na poli hospodářském, že má působiti na vývoj jistých odvětví výroby a obchodu, povzbuzovati a podporovati je, dávatí jim směr, řídití je. Zástupcem tohoto směru byl za Ludvíka XIV. ve Francii jeho ministr Colbert; do Rakouska vnikla tato politika na rozhraní 17. a 18. století a dostoupila za Marie Terezie a Josefa II. ve mnohých oborech svého vrcholu. V té době u nás stát, chtěje usnadniti vzrůst obyvatelstva a rozvoj zámožnosti, jal se pečovati, aby se na všech stranách probouzel průmysl a to hlavně velký průmysl, aby země byla nezávislá na cizím přívozu a spíše sama více mohla vyvážeti. Tento duch politiky, probouzející průmysl, vznik nového podnikatelského ruchu, vystoupení nových, silných osobností, které řídí tyto podniky, vše to můžeme si představití jako pozadí českého ruchu buditelského. Čeští vlastenci pracují k tomu, aby oživilí památku slavné minulosti české, aby zvelebili za-

nedbaný jazyk, aby stvořili novou literaturu. Na druhé straně moderní stát stará se o rozkvět průmyslu, takže povstávají nové třídy obyvatelstva, třídy zámožné, nový útvar tak řečených tříd vyšších.

Vidíme zcela jasně, kterak tento zvláštní ruch byl vlastně obrozovacím snahám českým nepříznivý. Proč? Kdekoli kdo z obyvatelstva do těchto nových vyšších tříd společenských pronikal, přicházel do německého prostředí mezi německé lidi a to ovzduší si ho národně podmaňovalo.

Teď teprve, když máme na paměti odnárodňovací sílu nového tvoření zámožných tříd, pochopíme spolu lépe obraz, který nám podává společnost česká za prvních červánků národního obrození. Národ není jen sumou jednotlivců, národ je složitá skladba, je celek, složený z určitých vrstev společenských. Kde je řeč o životě národa, tam je řeč o styku mezi těmito vrstvami. Teprve společenství určitých snah všech těch vrstev ve vzájemném na sebe působení činí národ národem. Nuže, jak vypadal národ český před sto lety? Během dějin od několika století odcizily se národu třídy »vyšší«, tak že vlastně národa v plném slova smyslu právě naznačeném už ani nebylo. Společnost česká na počátku století 19. jest komolem neboli torse. Bylyť tu jen jisté, ať četné vrstvy, které tvořivají široký základ pro všechny ostatní, lid chaloupek a malých řemeslnických dílen. To naši buditelé cítili; s hlubokým dojmem čteme v jejich zápiscích a zprávách, jak upřímnou projevují radost, kdykoli někdo z oněch »vyšších« tříd vstupuje v jejich řady. Pro tehdejší dobu byla tato věc mnohem závažnější, než snad dnes by se mohlo zdáti. V tehdejší době právě tyto vyšší vrstvy byly mnohem důležitějším činitelem osvěty a kultury pro vrstvy ostatní než dnes. Mnozí sice z tehdejších příslušníků tak řečených »vyšších« vrstev v Čechách a na Moravě uměli jakž takž česky, ale český jazyk byl pro ně pouhým prostředkem dorozumívacím s těmi »nižšími«, nic více, n e b y l p r o n ě p r o s t ř e d k e m k u l t u r n í m; mezi oněmi vrstvami a lidem ostatním nebylo žádného kulturního společenství. A tím i pojem torsa, o jakém jsem svrchu se zmínil, dostává ještě smysl jiný. Společnost, bydlící i v oblasti obyvatelstva převahou českého, byla roztržena dle samých vrstev svých, tak že mezi lidem a těmi, kteří měli moc i zámožnost a býti měli prostředníky kultury, nebylo žádné vzájemnosti a kulturního vlivu. Když pak merkantilismus začal pomáhati jednotlivcům, aby se snáze stali podnikateli, každý, kdokoli se dostával do těchto nových lepších posic, odcizoval se národu. Příčinou toho však nebyla vždy jen germanisující opatření vlády, nýbrž celý způsob a směr vývoje průmyslového byl hlavní příčinou.

Ale přece se v lidu česky mluvícím počaly tvořiti n o v é t ř í d y. Když někdo, jenž pocházel z tak řečených nižších tříd, se povznese do postavení

lepších, nazýváme to společenským čili sociálním vzestupem. I pravím tedy: nové třídy národa začínají se tvořiti tím, že se dostavuje tak zv. sociální vzestup z tříd řemeslnictva a rolnictva. Lid volí si povolání svá dle prostředí, dle vrstev, které jej obklopují. Povolání příznivější, která si kdo volí, jsou zase jen taková povolání, která stále vidí kolem sebe a uznává za lepší. Tak vznikaly i u nás nové třídy společnosti tím, že synové z rolnictva a řemeslnictva obraceli se dle možnosti a nadání k povoláním, jež se jim viděla býti výhodnějšími, ovšem hlavně k takovým, jejichž příklady kolem sebe nejvíce viděli a do kterých se dostat bylo poměrně snáze. Tak obrazejí se, jak dost na snadě leží, nejraději ke stavu kněžskému, učitelskému a úřednickému. To byly první vrstvy, které se na zachovaný kmen národa začaly nasazovati. Zjev tento měl v sobě velikou výhodu, neboť jako vůbec kněz, učitel a úředník zasahuje mocně do poměrů národa, tak i vliv těchto nových vrstev u nás na vývoj naší národní společnosti byl dalekosáhlý, zabezpečoval lepší postup díla obrozovacího. Ale bylo v něm ovšem také veliké nebezpečí. Kdežto současně v krajinách, kde se průmysl vyvíjel, synové stávali se podnikateli po otcích a stávali se stále zámožnějšími, u nás rozmohla se snaha hledati pokud možno v učených povoláních své umístění. Byly doby, kdy takměř půl Rakouska bylo osazeno úředníky českými. Při této podobě zůstala společenská struktura česká až do r. 1848. Z toho vidíme, že tak zv. národní obrození české je pouze částečně vzkříšením a obnovením jazyka, vědecké práce a umění, že toto velké, požehnané dílo je zároveň společenskou rekonstrukcí čili znovuzřízením společnosti nasazením nových vrstev na ten základ, který se šťastně před germanisací zachránil, že však je v tom směru od prvopočátku jednostranné.

Roku 48. vlastenci čeští poprvé řádně si uvědomili potřebu jistého hospodářského posílení českého národa. Toto poznání stále více vzrůstá, jak vidíme z projevů našich nejznamenitějších politiků Havlíčka, Palackého a Riegra. Vlastenci tito docházejí k souhlasnému názoru, že k zachování všeho toho, co bylo již podniknuto, jest třeba, aby národ byl hospodářsky silen, aby mohl pokračovati stejnoměrně s jinými národy. Soustavné činnosti však v tom směru nebylo. Proti dobám předešlým byl pokrok pouze v tom, že myslící hlavy v českém národě začaly si bedlivěji všimati vzdělání průmyslového, ovšem se zřetelem na maloprůmysl a odborného zdokonalení rolnického. Rok 1848 strhl ostatně příliš mysle na pole politické, ale měl zase, pokud se týče společenské rekonstrukce, tyto

zajímavé výsledky: Volby vzbudily totiž ve mnohých osobách z vyšších tříd společenských snahu, aby se s lidem sblížily. Na druhé straně revoluční hnutí české odpudilo od našeho národa část šlechty, která již velice vřele byla k němu přilnula.

Za nastalé pak politické reakce objevily se první náběhy k úsilovnějšímu zvelebování hospodářskému. Všude byla patrna snaha, aby svépomoc pomáhala hospodářskému životu našich lidí. Zvláště se to jevílo v zakládání záložen. S r. 1860 nastal nový život ústavní, s ním i po vlastech českých rozproudil se čilý ruch politický a tak ony snahy hospodářské byly sice opět na čas zatlačeny, ale nebyly nikterak úplně odstraněny. V té době zvláště František Šimáček velmi neunavně hájil moment hospodářského rozvoje naproti jednostrannému směru politiky. Vůbec pak se v desetiletí 1860—1870 přidružil k prvkům dřívějším ještě živel nový: tenkrát začal se vyvíjeti český průmysl, zakládány byly větší peněžní ústavy a první pojišťovny. V tom sluší spatřovati první výraznější národohospodářské období nového národního probuzení českého.

Slibně se tenkrát vyvíjelo cukrovarství. Zakládání cukrovarů, a to akciových, umožnila zvláště příznivá příležitost trhov. Povstávaly četné selské cukrovary akciové. Následek toho byl, že bylo nutno pečovati o dobré stroje a tak byl dán základ k novému průmyslu strojnicksému, prvním slibným začátkům velkopřůmyslu, jenž také od prvopočátku byl částečně v rukách českých. Bohužel již tenkrát se ukázala slabá stránka, která nyní nám, delší doby přehlížejícím, ještě zřejměji se staví na mysli. Z velikého toho počtu akciových cukrovarů českých po řadě let ani polovice se neudržela v rukách původního akcionářstva, velmi mnoho jich přešlo do rukou jednotlivců, Němců. To se stalo proto, že jsme nebyli k tomu vychováni, že jsme si nebyli vědomi něčeho, čeho ku zdaru velikého průmyslového závodu jest třeba. Tím ovšem nechci předchůdce naše kárati, nýbrž připomínám to jen proto, že z chyb vůbec se učíme, a právě tak, jako chyby předchůdců našich mají býti výstrahou nám, příští generace budou se učit z chyb našich! Kéž těchto chyb není mnoho! Předchůdci naši tedy neuvědomili si dobře, že z dar každého velikého průmyslového závodu závisí na dvou činitelích: jeden je technický, odborný, druhý podnikatelský čili komerční. Jsou lidé, kteří jsou výbornými techniky, ale jsou neobratní, jakmile si mají vyhledat odbyť, vyhledati spojení a ujednati obchodní smlouvy, ba počínají si někdy i lehkovážně. Měli jsme tehdy již dobré techniky odborné, oni hráli při všem tom důležitou úlohu, ale neměli jsme dost lidí způsobilých k řízení podniků po stránce obchodní, ano my vůbec

pro prozíravé podnikatelské vedení neměli dost smyslu a ocenění. To vše zarazilo náš hospodářský vzrůst a krátkou slávu nového rozmachu skončilo.

V té době povstaly nám sice, jak již řečeno, také první české banky a pojišťovny — ale celkem jsme dost draze zaplatili za vyučenou a přece jsme si z ní nevzali ještě ani tehdy dost zdravého naučení pro budoucnost. Byliť jsme zvykli sobě samým mnoho lichotiti, scházel nám proto tím více zrak soudný pro vlastní vady a nedostatky. A bylo toho přece jen za potřebí, neboť svět kolem nás není tak laskavý, aby počkal a nepokračoval, když my dost nepokračujeme. I pokračoval tedy bez nás a přes nás. Již od polovice minulého století vyvíjí se v Čechách a na Moravě průmysl tovární ve všech odvětvích textilních, keramických, chemických a jiných. Vším tím rostla německá moc a protože jsme my krajany německé nedoháněli, cítili jsme tu moc napořád ve všem svém životě, zlobíce se, že ji Němci proti nám využívají, nedbajíce však dost, abychom sami se stali silnějšími na tom poli, z něhož oni svou sílu především čerpali. A brzo se dostavily zvláštní památné pošiny v celém obyvatelstvu naší země, které byly v souvislosti s velikým tím průmyslovým ruchem.

Nastalý průmyslový ruch vyvolával potřebu strojů, k výrobě jejich bylo potřebí uhlí, zrovna tak jako k výrobě kolejnic pro stále vzrůstající síť železničnou a pro topení lokomotiv. I vzmáhala se tedy těžba uhlí. Ohromný pás země pod Rudohořím oživil se tisíci a tisíci lidí — dělníků z krajin českých. Už sice dříve čeští lidé vábeni průmyslovým ruchem na severu Čech stěhovali se tam, usazovali se jako řemeslníci, tovaryši, tovární dělníci. Počátek tak řečených českých menšin. Ale hlavní proud nastal okolo r. 1870. Naproti tomu v české oblasti jazykové kromě uvedeného chvilkového rozruchu v té době žádného mocnějšího průmyslového ruchu nebylo. Naopak z měst, která druhdy kvetla aspoň maloprůmyslem, blaho- byt se stěhoval. Přírozený následek toho byl, že český člověk více než kdy jindy začal choditi jako námezdník do cizích služeb. A tento zjev opakuje se až do doby nejnovější. Co je dnes Čechů ve Vídni, co jich žije v tak zv. uzavřeném území, co se jich odstěhovalo do Ameriky! Mějž si z toho radost, kdo chceš! Já naopak soudím, že je to svědectví na ší bídě, našeho trudného stavu, když český člověk na území českém se neužívá a musí jíti do cizích služeb. My jsme byli dokonce tak dětinští, že jsme měli velikou radost z toho, když se začaly tvořiti naše české menšiny. Ale nevšimli jsme si, co to pro náš národní život znamená. To znamená, že my dodáváme čilou pracovní sílu k tomu, aby povznášela zámožnost německou v Čechách a jinde. Je sice možno, že se všichni ti lidé neodnárodní, ač příliš na to nelze spoléhati,

ale je to přece jen napořád a venkoncem znamením naší slabosti. My si pozdě uvědomujeme s hořem a úzkostí, že nedovedeme českého člověka na vlastní půdě uživit. Menšiny české ovšem nesmíme obětovat, ale musíme se přičinit, aby konečně přestala krutá nutnost, která ke tvoření českých menšin v cizích oblastech vede, která vyhání českého člověka z české půdy. Musíme se napětím všech sil toho ujímati, aby se český člověk na domácí své půdě uživil.

To vše jsme si uvědomili dosti pozdě; vlastně ponejprv teprve při jubilejní naší výstavě r. 1891, v níž rozvinul se před námi celý obraz života českého. Veliký pokrok, kterého jsme dosáhli, vzbudil v národě českém radostné uspokojení. Nelze upříti, že se tu vykázaly mnohé pokroky. Ale spolu nápadnějšími se staly i nedostatky. Ještě více pak od naší výstavy národopisné, která uspořádána byla v roce 1895, začalo českým lidem padati bělmo s očí; aby padalo dále, o to se stará historie sama. Vidíme především, kterak nejrůznější politické ideály českého lidu se hatí, a býváme náchylnými k výroku: »To je chybou politiků.« Avšak to není vždy pravda. Vlastní příčina našich neúspěchů politických je v tom, že politické akce potřebují jisté síly, a síla musí býti v národě. Tuto sílu nerepresentuje jen tvorba slovesná, umělecké dílo, práce vědecká, tuto sílu tvoří především hmotný blahobyt. A vidíme-li, jak na svůj hmotný rozkvět péči vynakládají národové velcí, kterak nemáme my jemu všecken svůj zájem věnovati? Patříme jen, kterak tito velcí národové, Angličané, Němci a j., pro své národohospodářské prospěchy se utkávají ve vzdálených mořích a přímořích. Vidíme již obrysy velikých světových říší, které jsou založeny na společných zájmech hospodářských. Amerika Severní šíří svou moc po celé druhé polokouli. Anglie připoutati hledí k sobě těsněji své ohromné kolonie a rozmnožuje své zámožské panství. Japonci se utkávají s Rusy. Němci všestranně rozšiřují svůj vývoz. Všude vládnou zájmy národohospodářské. U nás v zemích českých roste příšera všenněmeckého hnutí. Ta ruka, která v 18. století loupežně se vztáhla do zemi koruny české a urvala z nich zemi nejprůmyslnější, Slezsko, ta ruka sesílila během času. Vidíme, kterak nejen v německých krajinách v Čechách a v Rakousku, nýbrž i v německé říši stávají se pořád mocnějšími jisté ideály zabránění aspoň předních zemí rakouských, poněvadž Německo, které si chce zabezpečiti svou vlastní nejvhodnější cestu na Východ, nemůže této cesty nalézti jinak leč přes Terst. Z německých časopisů i německých kateder nyní vážně se hlásá, že říše německá musí býti větší. Říká se sice, že by byli Němci nemoudří, kdyby chtěli připojiti ku své říši země české s národně uvědoměným obyvatelstvem českým, nebo kdyby dokonce větší díl

zemí rakouských, většinou katolických, chtěli zabratí a spojití se svojí říší, většinou protestantskou, a že by konečně Rusko a Francie nedopustily takového vzrůstu Německa a tím porušení rovnováhy evropské. Je to sice možno, ale můžeme si my vypočítí ty možnosti, které se během dob utvoří? Kdož ví, zda nebudou tí, kterým na zachování Rakouska bude záležeti, v té době jinak zaměstnání? Vždyť to nyní vidíme makavě na Rusku, jehož všechny síly poutá nebezpečí východní!

Úkolem české politiky tedy musí sice býti, aby smysl jiných evropských národů pro otázku českou neutuchał, aby ona udržovala zájem všech těch, kteří se domnívají, že Rakousko vzhledem k míru evropskému jest nutno. Ale na to jediné spoléhati nesmíme. Mohou nastati chvíle, že na půdě této naší země, tolik krví zbrocené, se odehrají děje, které nebudou méně pohnuté, které budou stejně důležitý a závažný, jako kterékoli z oněch velikých minulých dějů našeho národa. K tomu my se musíme obrniti a upevniti, abychom byli dostatečně silní, aby, pokud možno, hned z předu zašla chuť těm, kteří by nás chtěli podmaniti. To má dnes cítiti každý český člověk. V tom není žádný pessimismus. Je-li tu nebezpečí, které se na mne valí, jsem povinen především podívati se mu odhodlaně v tvář, čeliti mu a změřiti prostředky, které mám po ruce, abych je odvrátil. Proto pravím: Obrození české není hotovo, obrození české vstupuje snad ve své poslední, ale nejtěžší úkoly, úkoly napraviti to, co zanedbala doba minulá. To je národohospodářské obrození české.

Dnes každý z nás musí míti na mysli, že dílo obrození českého bude teprv dovršeno, postaráme-li se o to, aby onen proces, vyrůstání hospodářsky silných osobností u nás, se dokonale provedl. Ale to by ještě nevyčerpalo celý obsah věci. Nutno jest též a tímto právě řečeným požadavkem podmíněno, aby český člověk uživil se na české půdě. Proti tomu velikému cíli zdají se mi všechny naše národní časové věci, které nás často velice rozčilují, příliš nepatrnými.

Otázka jest, jak si tedy máme počínati. Postupu starého, jenž reprezentován jest francouzským ministrem Colbertem ve věku XVII. a nyní na př. v Uhrách, my sledovati nemůžeme, poněvadž nám k tomu schází státní moc. My můžeme vykonati úkol, který nás čeká, jen pomocí hospodářské své pomoci národní. Musíme býti vedeni určitou logikou, musíme spojití chladný rozum s nejrůcnějším citem. V nás musí tedy především vzniknouti a do všech vrstev národa proniknouti láska k českému výrobku. V tom smyslu já heslo »Svůj k svému«, rozumně pojímané, pokládám za správné. Hospo-

dářský život, ať se tu jedná o průmysl, obchod nebo o cokoli, není naším posledním účelem, ale je to mohutný prostředek, kterým si můžeme všeliké své jiné cíle zabezpečiti. Vždyť i naši buditelé nenamáhalí se v posvátném zanícení a s obdivuhodnou silou duševní proto, aby vzkřísili jazyk. Velikým cílem českého obrození bylo znovuzřídití a zachovati všestrannou, osobitou kulturu národní. A dílo toto, jak z hojných dokladů je zřejmo, potkávalo se se zdarem. Před zraky svými vidíme netušený rozvoj své literatury, práce vědecké, umění, práce technické atd. Je třeba jen vše to dostatečně podepřítí. Ano, podepřítí, aby mělo ve vlastním národě zabezpečující podklady. A hledme: je trudno říci, ale je to bohužel pravda, že my ani svého českého umění také nemůžeme uživiti. Kdyby naši umělci neodbyli děl svých v cizině, doma by jich dost neodbyli. Je tedy opět potřebí více mohoucnosti hmotné, aby se vše řádně mohlo rozvinouti.

Proto znova opakuji, že musíme milovati český výrobek. Neběží tedy jen o to, abychom kupovali od Čechů; neboť kdyby měli Čechové na prodej jen výrobky cizí, podporovali bychom nepřímou přece jen rozvoj cizího kapitálu. Proto Čechové musí také prodávati opravdu české výrobky. O českém obchodě bude řeč v pravém a krásném smyslu toho slova jen tenkrát, bude-li sloužiti výrobkům českým. Proto je nutno zakládati české průmyslové podniky. Ale ovšem podniky takové zakládati nelze bez jistého kapitálu, bez určitých odborných znalostí a bez podnikatelské schopnosti. Pokud se týče kapitálu, jsou naše české poměry dosti příznivé. Lidí, kteří by mohli do zakládání průmyslových podniků se dáti, je také dosti; neboť třeba míti na paměti, že průmysloví podnikatelé nezačínají hned s miliony. Ale též ovšem je potřebí velké odbornosti technické, podnikatelské a obchodní. Často se slyšává, že my Čechové podnikavosti obchodní nemáme. Já tomu nevěřím. Ukazuje se tu příliš na jakýsi vliv dědičnosti, jako by podnikatelské schopnosti byly vrozeny. Ale ta dědičnost dle mého soudu nesmí býti pojímána jako nějaký slepý osud. Co do člověka vnikne, vnikne přece jen prostřednictvím řeči a živého příkladu. Působí tu hlavně zvyk, okolí, prostředí. Lidé volí si povolání dle vlivů svého okolí. Kde je čilý obchod, tam vyrůstají obchodnické talenty. Co mladý člověk ve svém okolí vidí a slyší, to se mu vštěpuje bezděčně, dává jeho myšlení a snažení směr a cíl. Ani u Židů není obchodnická schopnost zděděna, jako spíše ustavičným vlivem okolí buzena a vypěstována. A obchodnický talent není v podstatě nic jiného, než souhrn určitých vědomostí a dovedností, které si možno osvojiti. Proto s politováním pozorujeme, kterak synové zámožných rodičů po vykonaných studiích ubí-

rají se domů a vědomostí svých dále nerozšiřují, místo aby šli do velikých středisk práce a obchodního ruchu, tam obohatili své zkušenosti, získali si nové vědomosti odborné a vůbec rozšířili svůj názor životní podnikatelského spolčování.

Dále musíme užívati všech prostředků, a při tom si uvědomiti, že zdar každého společenského podniku závisí na pořádku a přesnosti; celou řadu svých vlastností musíme hleděti změnit. Někdo snad řekne: »To vše se lehce takto povídá a učí, ale ke skutku je daleko.« Takovýmto však usuzováním nedojdeme nikam. Nesmíme stále jen říkati: »Je to těžké.« Tisíce lidí budovalo dílo národního obrození; z těchto velebných a krásných příkladů může celá generace nynější čerpati sílu. A každý si musí v tom záměru hledati prostředí svého působení.

Heslo »Svůj k svému« nepojímám ovšem ve smyslu sprostého, bezhlavého bojkotování určitých lidí a firem. I německý obchodník, který by rozšiřoval výrobek český, byl by národním cílům našim bližší a vítanější, nežli český, který by dával přednost cizímu zboží před domácím. Heslo »Svůj k svému« nesmí tedy býti nerozmyslné, aby dávalo jen práva bez povinností. Chceme-li svou odběratelskou ochotou pomáhati českému vyrabiteli s jistou obětí, musí ta oběť míti účel. Jest v této příčině jistá podobnost s t. zv. ochrannými cly. Víme totiž všichni, že od státu jistá odvětví výroby, která jsou slabší, bývají chráněna ochranným clem. Zdražujeme na hranicích uměle jisté výrobky cizí, aby domácí stejného druhu mohly s nimi soutěžit. V každém takovém cle, pokud je rozumně ustanoveno, spočívá zároveň jistý příkaz, jistá povinnost. Stát tu praví k výrobci: »Já tě chráním, ale jen proto, abys se sebral, hospodářsky sesílil a zdokonalil, abys časem mohl té ochrany postrádati a dávatí své výrobky tak dobré a tak levné jako ti cizí.« A něco zcela podobného máme na mysli, když pravíme, že má český člověk, a zvláště všichni zámožnější, prokazovati své národní vlastenectví tím, že chovají lásku k českému výrobku, odběratelskou ochotu pro něj. Ale za tu ochotu odběratelskou musí také český vyrabitel převzítí jistou povinnost, povinnost ke zdokonalování a pokroku své výroby. Jinak by heslo »Svůj k svému« nám nepomohlo, bylo by namnoze zhoubné.

Někteří se provádění toho hesla vysmívají; ale což nevidíme, kterak se provádí v Uhrách, v německých krajích Čech a kterak i v samé Anglii Chamberlain o ně horlí? A tak náš malý národ, který po šťastně dokonáném vzkříšení jazyka ocitá se před velikými událostmi a chce si raziti cestu k svému hospodářskému osamostatnění a zmohutnění, n e v y m y k á

se heslem »Svůj k svému« ani z oněch velikých hesel doby, nýbrž chce také jen pomoci jich domoci se toho, co je dnes cílem jiných velikých národů.

I domůže se ho, vyvázne z nebezpečí jej ohrožujících, bude-li lid český všecken míti na paměti, že teď na něm záleží, aby osvědčením zdravého a účinného smyslu pro národohospodářské své zvelebení dovršil a zabezpečil veliké a posvátné dílo národního obrození svého. Duch našich buditelů neodstupuj od nás, naše kroky veď jejich oddaná láska a obětovná věrnost, jejich sebezapření a neúmorná práce!

České a německé »Svůj k svému«.

(Osvěta 1909.*)

I.

Uprostřed měsíce října 1903 uzavřena byla obřadným způsobem výstava, kterou z jubilejního podnětu podnikla pražská obchodní komora. Ve slavnostních schůzích, kterými výstava byla zahájena i skončena, ústy osobností významných několikráte se vytklo s radostným přízvukem, že výstava byla uspořádána svornou součinností obou národností. Více méně zřejmě se naznačovalo jako utěšené faktum, že ještě přece zbývá nějaké působiště, kam nedosahuje a dosáhnouti si netroufá národnostní boj, a to že jest obor hospodářského života, pole výroby a obchodu. Sem že bez největší újmy a nebezpečí pro oba národní tábory, pro zemi a stát boj národnostní ani zasáhnouti nesmí, a dokud nezasahuje, že také zbývá naděje na překonání protiv a rozporů v oborech jiných.

*) R. 1911 vydal Bráf toto pojednání samostatně nákladem Jos. Pelcla, předeslav následující »Slovo úvodní«:

Pan vydavatel »Chvilek« projevil ochotu vydati ve své sbírce otisk článků, které spisovatel uveřejnil v prvých třech číslech »Vlčkovy Osvěty« z roku 1909. Za půltřetího roku, který od té doby uplynul, sice spíše přibýlo než ubylo případů hospodářského bojkotu proti českého na severu naší země, ale typické tvary, které snažil jsem se vystihnouti — typy co do formy i co do pohnutek — zůstaly tytéž. Na české straně ryze bojkotové úkazy mizely touž měrou, jakou se dostavovala pevnost, klid a kázeň, které jsou potěšitelnými znaky nynější české politiky v otázkách národnostního sporu.

Pokud by šlo o vztahy k nynějšímu jednání o národnostní dohodu v Čechách, jsou předmětem jejím záležitosti národnostní a jazykové ve správě veřejné a nemůže tedy ani plný úspěch řečených jednání odčiniti skutečnost velikého sociálního hospodářského rozporu, který jest rázovitým produktem našich dějin století posledního. Zdar národnostní dohody v zákonodárných sborech mohl by však míti za následek zmírnění bojkotových zjevů na národnostním dějišti hospodářském. I to by byl účinek cenný.

Leč význam těch úkazů hospodářského soupeřství, které vyrostly na půdě národnostních protiv v zemích našich, neobmezuje se na poslání, jež mají ony v domácích našich dějinách.

Historie zná a stopuje dávno mocná mezinárodní napětí, jejichž příčinou byly zájmy hospodářské a která nejednou již vybila se ve válkách světodějinného dosahu.